

Sisäministeriölle

16.8.2022

Ihmisoikeusliiton lausunto hallituksen esitysluonnoksesta poliisilain muuttamiseksi

VN/12643/2021

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua sisäministeriölle hallituksen esityksestä eduskunnalle poliisilain muuttamiseksi. Muutokset koskevat pääosin poliisilain luvun 5 salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi eräitä muita säännöksiä esimerkiksi peitetoimintaa koskien, jotka ehdotuksen mukaan katsotaan ehdottoman välttämättömiksi. Muutokset vastaavat pakkokeinolakiin esitettyjä muutoksia, joita koskeva työryhmämietintö (VN/13190/2020) oli oikeusministeriön pyynnöstä lausunnolla keväällä 2022. Ihmisoikeusliitto ei tuolloin aikataulusyistä antanut asiasta lausuntoa.

Yleistä

Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan poliisilain muutostarpeiden yleinen tarkastelu on perusteltua, nyt kun lain soveltamisesta on saatu sen voimassaolon ajalta riittävästi käytännön kokemuksia. Esityksen mukaan myös eräät laillisuusvalvonnan ratkaisut tukevat lainsäädännön kehittämistä. Osittain esityksessä onkin kyse varsin teknisluontoisista tai oikeustilaa selventävistä täsmennyksistä, mutta joiltakin osin siinä esitetään myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta varsin merkittäviä uudistuksia. Näiltä osin Ihmisoikeusliitto antaa tarkemman lausuntonsa alla.

Yhteenveto Ihmisoikeusliiton lausunnosta

Esityksestä ilmenevillä perusteilla ei Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan ylitetä ylimääräisen tiedon käytön laajentamista koskevan sääntelyn osalta perustuslain edellyttämää välttämättömyyskynnystä. Ihmisoikeusliitto esittää, että ehdotusta ja sen välttämättömyyttä suhteessa perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin arvioitaisiin uudelleen jokaisen poliisin pakkokeinovaltuuksia laajentavan säännöksen kohdalla erikseen. Lisäksi esityksen näkemys siitä, että yksityisyyden suojaan puuttuvien toimien kynnyksensä olisi tietoverkoissa kategorisesti alempi kuin muualla, on Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan perusteeton.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksistä

Esityksessä ehdotetaan, että telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan listaan lisättäisiin joukko uusia rikoksia. Lisäksi peitetoiminnan käytön edellytyksiin ehdotetaan joidenkin rikosten kohdalla lievennyksiä. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöalaa pyritään siis esityksellä pelkästään laaventamaan.

Pakkokeinovaltuuksien laajentamiselle tulee perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan olla hyväksyttävät perusteet. Perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvia pakkokeinoja koskevan sääntelyn tulee olla riittävän tarkkarajaisia ja täsmällistä. Lisäksi sääntelyn tulee olla oikeasuhtaista ja valtuuksia laajentavien säännösten välttämättömiä siten, ettei tavoitetta ole mahdollista saavuttaa millään perusoikeuksia vähemmän rajoittavalla keinolla.

Tästä syystä esityksessä olisi tullut perustella tarkemmin jokaisen nyt lavennetuksi ehdotetun tiedonhankintakeinoon laajentamisen välttämättömyys ja hyväksyttävyys. **Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan nyt voimassa olevista salaisista pakkokeinovaltuuksista ja niiden toteutuneista vaikutuksista yhteiskunnan turvallisuuden parantamiselle tulisi laatia selvitys, jotta voidaan tarkemmin arvioida nyt ehdotettujen lisäysten välttämättömyyttä ja sitä kautta perusoikeuksien mukaisuutta.**

Telekuuntelu ja televalvonta

Esityksessä ehdotetaan telekuunteluluvan ja televalvontaa koskevan päätöksen sitomista yksittäiseen henkilöön tämän käytössä olevien yksittäisten laitteiden sijaan. Ehdotusta perustellaan lupien hakemisen vähenemisellä yksittäisen henkilön kohdalla. Käytännössä luonnoksessa esitetyllä muutoksella annettaisiin poliisille varsin vapaat valtuudet kuunnella mitä tahansa liittymää, kun haltijan henkilöllisyys on poliisin toimesta onnistuttu yhdistämään mihin tahansa telepäätelaitteeseen.

Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan esitetty muotoilu, jossa telelaitteen yhdistäminen tiedon hankinnan kohteena olevaan henkilöön jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle, on oikeusturvan kannalta vaarallinen. Ottaen huomioon poliisin työssä aiemmin esiintyneet ja julki tulleet telekuuntelua koskevat epäselvyydet, tulisi lakiin vähintäänkin kirjata ne perusteet, joilla teleosoite tai päätelaite voidaan ilmoittaa kuunneltavaksi tietyn epäillyn oletettavasti käyttämänä. Lisäksi laista tulisi ilmetä, kuka poliisissa olisi toimivaltainen ilmoittamaan teleoperaattorille kuunteluun päätyvät osoitteet/päätelaitteet.

Peitelty tiedonhankinta

Esityksessä ehdotetaan poliisilakiin kokonaan uutta säännöstä, jonka mukaan poliisi saisi kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Ehdotus siis laajentaisi merkittävästi poliisin nykyisiä oikeuksia peiteltyyn tiedonhankintaan, kun sitä saisi ehdotuksen mukaan tehdä tietoverkossa huomattavasti laajemmin.

Esityksessä perustellaan verkossa tapahtuvalle tiedonhankinnalle muita tiedonhankintakeinoja alemmaa kynnystä sillä, että verkossa on muita tiedonhankintaympäristöjä vähäisemmät turvallisuus- ja oikeusturvariskit. Vaikka näin mahdollisesti onkin esimerkiksi tietoverkkoliikenteen systemaattisemman dokumentoinnin kannalta, tulisi esityksestä tehdä silti nykyistä huomattavasti perusteellisempi säännöskohtainen välttämättömyysarvio, jollaista perusoikeuksien ydinalueeseen puuttuvalta säännökseltä edellytetään.

Ehdotettu kategorinen puuttuminen yksilön perusoikeuksiin heiveröisimmin perustein verkossa kuin muissa elinympäristöissä sillä perusteella, ettei se loukkaisi yksityiselämää yhtä vahvasti, ei niin ikään vastaa sitä todellisuutta, jossa moni nykyään tietoverkoissa aktiivisesti toimiva elää.

Yksityisyyden suojaan puuttumisen kynnystä ei ole perusteltua pitää alempana tietoverkossa, kuin muissa toimintaympäristöissä. Ihmisoikeusliitto esittää, että ehdotusta ja sen välttämättömyyttä suhteessa perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin arvioitaisiin uudelleen vielä tästä näkökulmasta.

Ylimääräisen tiedon käyttö

Ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaan pykälään ehdotetaan esityksessä lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos.

Esityksellä laajennettaisiin merkittävästi niitä rikosepäilyjä, joiden tutkinnassa ylimääräistä tietoa saataisiin käyttää. Se, miksi juuri tässä ehdotetut rikokset ovat valikoituneet lakiin lisättäviksi, jää esityksessä epäselväksi. Esityksen perusteluissa olisi tullut esittää jonkinlaista tutkimusnäyttöä siitä, kuinka laajaa haittaa yleiselle turvallisuudelle nykytila tuottaa, kun esimerkiksi perusmuotoisten huumausaine- ja lahjusrikos- ym. rikosten tutkinnassa ei tällä hetkellä saa käyttää ylimääräistä tietoa. **Esityksestä ilmenevillä perusteilla ei Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan ylitetä ylimääräisen tiedon käytön laajentamista koskevan sääntelyn perustuslain edellyttämää välttämättömyyskynnystä.**

Helsingissä 16.8.2022

Martta October, vaikuttamistyön johtaja, Ihmisoikeusliitto

